

La Catalogna in Europa, l'Europa in Catalogna. Transiti, passaggi, traduzioni
Associazione italiana di studi catalani
Atti del IX Congresso internazionale (Venezia, 14-16 febbraio 2008)
Edizione in linea – ISBN 978-88-7893-009-4
<http://www.filmmod.unina.it/aisc/attive/>
Data di pubblicazione di questa comunicazione: 14 maggio 2008
<http://www.filmmod.unina.it/aisc/attive/Butinya.pdf>

Júlia Butinyà

El *Curial*, ruta i literatura: el mirall d'Europa

D'aquesta novel·la cincentista, el *Curial e Güelfa*, farem molt resumidament uns comentaris, orientats a la temàtica d'aquest congrés. Primer observarem com s'hi combinen els espais reals amb els fets literaris i com, en progressives dosis de riquesa tècnica, l'autor ensinistra el lector en el reconeixement de les fonts, sobretot en relació al *Decameró*, que és el seu nord i guia; després, veurem com les tradicions clàssica i cristiana s'hi conjuguen harmònicament i sense supeditacions.¹ Tot això ens dóna una obra prístinament humanista – ben als orígens, ja que els personatges no només pertanyen sinó que creuen al món de la cavalleria –,² així com un text de maduresa formal i en continguts.

La novetat d'aquesta meua aportació és sobretot d'arrodoniment conceptual, com resultat d'un llarg decenni d'investigacions, havent reunit ja en la monografia del 1999 bona part d'aquestes fonts. Així mateix, he de recordar l'autoria de mossèn Gras – que vaig defensar fa gairebé 20 anys –, la qual no està documentada però tampoc no ha estat combatuda per la crítica, mentre que l'obra s'ha anat adscriuint progressivament a l'entorn d'aquell notari³ – la cúria napolitana –, segons s'havia fet ja a principis del segle XX ran la descoberta del manuscrit.

He de fer-hi al·lusió, encara que ací no hi insisteixi, perquè a la majoria de les claus filològiques he arribat partint del supòsit d'aquest autor, amb una situació i caràcter determinats: a més d'ambaixador a Tunis, escriptor fi i de tirada culturalista, com mostra la *Tragèdia de Lançalot* – posterior al *Curial* –, i un home preocupat per les inquietuds del seu temps, sobretot de caire sentimental. Així mateix li afectarien els trets de qui era servidor, Joan de Torrelles, el comte d'Íschia, molt lligat al Magnànim i casat amb la germana de Lucrezia d'Alagno, i que amb posterioritat a la mort del rei, fou tresorer de René d'Anjou i Governador General de Catalunya. Fets que cal tenir en com-

---

¹ El rebuig a la imposició d'una ideologia única és clau per a la consciència de l'entitat europea, com lògica conseqüència del que l'humanisme evità respecte a l'Edat Mitjana, en què Europa s'havia format.

² Al llarg de la setmana passada ha tingut lloc un simposi sobre el *Curial* a La Nucia, on Jaume Torró desenrotllà el tema del «*Curial e Güelfa*» i la cavalleria humanística.

³ Gras signa documents al costat de Fonolleda, considerat entre els principals secretaris del rei Alfons.

pte, davant la càrrega didàctica del *Curial* en matèria amorosa, especialment donada la dignitat del rei Alfons,⁴ alt humanista i referent de la cristiandat, qui – segons el Panormita – havia despertat els seus súbdits; però que alhora era objecte de repressions, sobretot per la seva permanència a Nàpols, segons deien entretingut amb afers sentimentals.

D'altra banda cal advertir que, encara que no farem un seguiment estricte dels recorreguts, la geografia per la que campa Curial és pròxima als europeus d'avui, bé que no estranya les riberes del Mediterrani i, per tant, inclou no només les terres del món bíblic, ans el bereber.

Al llibre I se'ns inicia en un procés de lectura dins d'una dinàmica exemplar en virtut amorosa, que afecta tots dos protagonistes, Curial i Güelfa, situant-nos dins un món de ficció entre les corts del Monferrato i l'alemanya, calcat sobre fets històrics i llegendaris de la Corona catalanoaragonesa*;⁵ s'hi poden reconèixer bé els arguments procedents de les fonts ocultes, com ara la crònica de Muntaner, marcada pel «Què us diré?». Aquestes fonts envolten un somni ben centrat, sobre el tema de la ingratitude, procedent del relat decameronià IV, 9, que recull la llegenda del cor menjat.⁶ El terreny literari doncs comença a ser esquitxat amb petges dels tres grans trescentistes italians, presents als tres pròlegs.⁷

Al II llibre la nota literària és més accentuada. Es fa palesa fàcilment en travessar l'heroi la Provença, la qual denoten els noms, anant de camí cap al torneu de Melú – que és sabut que és rèplica de la valenta actuació del rei Pere a Bordeus –. L'ombra que s'hi reflecteix, a més de les cròniques,⁸ és el *Jaufré*, la novel·la cavalleresca en llengua d'oc, que escau també a causa del nom, semblant al del vell comte català; la manera de

---

⁴ El Magnànim era freqüentment comparat als romans (Voigt I, p. 493), així com a Hèctor i Hèrcules – a l'igual que es fa amb Curial –; entre altres llocs de referència per a la fama reial i la comparació amb els clàssics, vegeu Rubió 1984: 320.

⁵ Poden seguir als Apèndixs el quadre o esquema de les fonts, així com també el fil argumental i alguns contactes de dos fonts importants, als punts assenyalats*.

⁶ El tema fou reconegut per Aramon com procedent de la *Vita nuova* (ed. *Curial* III, 261), però n'ha tractat recentment Isabel de Riquer, com provençalista i bona coneixedora del motiu de Guillem de Cabestany (*El corazón devorado. Una leyenda desde el siglo XII hasta nuestros días*, ed. Siruela, Madrid 2007, 115-120), arrelant-lo definitivament a Boccaccio.

⁷ El primer pròleg ve determinat per Petrarca, segons va reconèixer Rico a les *Familiars* IV, 12 (per al conjunt d'aquest pròleg, vegeu Butinyà 2001: 31-37); el segon rememora Dante, i al tercer sobresurt Boccaccio, sobretot per identificar-s'hi per la manera d'escriure, amb record del pròleg de la IV Jornada: «Che io con le Muse in Parnaso mi debbia stare, affermo che é buon consiglio, ma tuttavia né noi possiam dimorare con le Muse né esse con esso noi; se quando avviene che l'uomo de loi si apparte, dilettarsi di veder cosa che le somigli, questo non é cosa da biassimare (...)... in istilo umilissimo e rimesso quanto il piú si possono». Text que cal afrontar a *Curial* III 12-13: «elles [les Muses] es tenen per menyspreades si són meses en obres ínfimes e baixes, car no solen seguir sinó los molt alts e subims estils, scrits per solemenes e molt grans poetes e oradors. E si yo les hagués en la mia tendra edat servides, ara-m socorrerien e ajudarien com als altres servidors seus (...) ab humil e baix parlament proceyré axí com sabré a aquest tercer e derrer libre». (Citem per les edicions de la bibliografia).

⁸ La presència de les cròniques, que s'ajusta a la trama de les aventures, en aquest llibre II informa l'episodi central i segueix la de Desclot; mentre que la de Muntaner es troba cap al final de cada llibre (Butinyà 2001: 98-106).

tractar la font és ben característica, per mitjà de petits contactes puntuals⁹ però amb ferma escaiença de sentit, ja que el passatge reflectit en concret – conegut com el dels llebrosos – condemna la luxúria.¹⁰

Però l'equilibri de l'autor se'ns hi fa manifest pel fet de recollir dins aquella ombra la del pròleg del *Decameró*, en el famós passatge burlesc del monestir de monges. Fins i tot va més enllà de Boccaccio, ja que aquest no donava els noms de les joves que deien els contes picants, i per contra ell especifica noms i cognoms – per cert, d'alta anomenada – de les bones religioses famolenques d'erotisme (Butinyà 2001: 38-43).

Aquest tarannà mixt ve subratllat pel conte 1 de la IV Jornada del *Decameró*, cap a finals del mateix llibre II, on la perturbadora però honesta Laquesis i la seva mare glossen i matisen aquell ambigu relat boccacesc; bona prova precisament que el concepte de virtut amorosa davalla del *Decameró* la tenim al fet que l'autor s'afanya a definir-lo. De fet, al llarg de la novel·la, fa coexistir aquella barreja de tolerant flexibilitat i ferma honestat; tots dos trets s'hi juxtaposen sense excloure's, com bé palesen al III llibre les dues experiències amoroses del món modèlic tunisenc, que emula el paradís terrenal:¹¹ la de l'adúltera de Fàtima i l'heroica de la seva filla, la suïcida Càmar.¹²

Se'ns està ensinistrant ara a entendre els continguts mitjançant les fonts, amb coherència formal i amb el contrapès subterrani, utilitzant el recurs de l'emmarcat, d'ascendència decameroniana. Tanca el llibre II un diàleg que – a tall de focus del noble gènere antic i amb trasfons de la *Divina Comèdia* – es projecta sobre tres passatges importants; ací introdueix el paper de conseller per part del mentor, Melchior de Pando. Aquest primer diàleg pur està construït sobre l'inici del cant I de l'*Infern*: a més de la porta infranquejable i altres motius una mica ironitzats, hi ha alguna frase idèntica. Curial s'hi manifesta anímicament enfonsat, ja que la Güelfa l'ha allunyat a causa de les

---

⁹ A més de les petges onomàstiques occitanes (Monbrun, Monlesú) i la presència d'un nan com a missatger a l'igual que en el passatge plagiat, hi ha algunes lleus concomitàncies textuais: «no com eren vuyt, car si fossen cent, un après d'altre faria de tots ço que d'aquests ha fet» (II 31, 6-8) / «*E de totz aquelez de Monbrun / feratz altrestal, un e un*» (vv. 3519-3520); «arrapant-se tota la cara, e los cabells tots descompostos, plorant e cridant a grans crits» (II 14, 8-11) / «*Cridan e ploran e plainen / Sus cabels tiran e rumpen*» (vv. 1255-1256). Totes dues citacions responen a tòpics, l'heroi que venç un nombre exagerat d'adversaris i l'expressió de dolor de la noia perseguida. Sobre aquest darrer tema hi ha hagut en aquest congrés una comunicació de Veronica Orazi: «La 'noia perseguida'; transiti, passagi e traduzioni di un motivo folclorico nella Catalogna medievale».

¹⁰ Poden veure C. Pizarro Bedoya, «*Jaufré: lectura del episodio de los leprosos*», en *Estudios galegos en homenaxe ó profesor Giuseppe Tavani*, Xunta de Galicia, Santiago de Compostela 1994, p. 192.

¹¹ El to purgador que s'havia indicat per a tot el periple virgilià cal veure'l sota aquest enfocament, ja que com a la *Divina Comèdia* aquell estadi – del paradís terrenal – s'inclou al *Purgatori*; tanmateix estan ben definits el veritable paradís terrenal i purgatori de la novel·la als llocs que marquen els respectius diàlegs purs.

¹² Vegem els arguments de l'adúltera Fàtima – que fan de contrast amb la virtuosa Càmar – a un dels passatges ennoblits amb la forma de diàleg i esculpit sobre el *Purgatori* de la *Comèdia* (cant XXX): «Filla mia: sàpies que moltes dones són que, puys los és tolta avinentesa de practicar ab hòmens condecents a lur honor, practiquen ab aquells qui poden haver; segons ab lo nostre Berenguer, qui és catiu, faç yo; que plagués a Déu fos per començar» (III, 132, 7-12). I la filla disculpa la conducta materna amb figures mitològiques de comportament similar. (Per al seguiment d'aquests diàlegs, vegeu Butinyà 2001: 66-81).

seves infidelitats; situació que s'adiu per a cloure el llibre II havent-se recordat un relat de la Jornada IV, de malaurat final.

L'artístic III llibre assoleix una gran complexificació per mitjà de les fonts literàries, emulant les grans construccions de la *Divina Comèdia* i del *Decameró*, tot i que aparentment continua com un senzill relat d'aventures i sentimental. Ara, Curial recorre sobretot el Mediterrani, reproduint al bell mig l'*Eneida* – rerefons classicista que fa de mirall ennoblidor a l'heroi – en el corresponent passatge de Tunis, on palesa un paisatge geogràfic que li és familiar.¹³ Després torna a recórrer França, com al II, en què també sojornà a París, i es veu obligat a anar a Londres per tal de respondre al repte de Guilalmes del Chastell.

Però hi ha traces que mostrarien que l'autor no ho va visitar, ja que diu que «segons me par, en Anglaterra en aquell temps no-s feyen tan grans cirimònies de dos cavallers que-s combatessen» (III 188, 5-8); cosa que desmenteix Martorell, qui coneixia bé aquelles terres i ens assabenta de l'orde de la Garrotera. I encara més sembla que no trepitjà aquelles illes perquè no hi ha rastres de literatura, mentre que de la francesa hi trobem, de la narrativa tradicional i de la cortesana (del *Lancelot en prose* i d'Alain Chartier).¹⁴ Com anem veient, a l'autor li preocupen més les dades literàries i el ressò historicista que les connotacions físiques, bé que l'obra presenti interès des d'una òptica viatgera, car deixa constància de més llocs que els que apuntem, com Àustria, Hongria o Egipte.

Els viatges a Terra Santa i a Grècia potser que tampoc no fossin viscuts per l'autor, bé que l'experiència emocionada de la visita a l'Acròpolis ho podria fer pensar. El que ens hi transmet és l'admiració suprema pel món grec, com deixa establert per boca de Dione, la mare de Venus, amb la citació del llibre IV de l'*Ètica Nicomàquea*¹⁵ – efectivament sobre l'amistat, i no citat erròniament, com havia cregut abans la crítica –. Aquella màxima abraça tot el III llibre i per si mateixa pot donar consistència al llarg passatge mitològic inicial, ja que hi és neuràlgica; així, cal observar que les fórmules de parlar rebutjades per Aristòtil en aquell llibre IV – l'agressiva i l'afalagadora – són les que corresponen a les males maneres de Fortuna. I així, encara que aquesta se li queixa, ja que volia ajuda i no un consell, Dione li engega amb superioritat moral:

«aquell és amich qui-t guarda de qüestió e de mal, e axí ho faré per tot mon poder e saber, tu emperò volent-hi donar loch. E aquesta és vera e no popular amicícia; e ací ho diu lo filósof en lo quart de les Ètiques». (III 69-70)

---

¹³ Aspectes que han treballat respectivament els professors Lola Badia i Anton Espadaler.

¹⁴ De la primera obra destaca el reflex del petó de la Güelfa a Curial, o la gosadia de l'estirada de les trenes de Festa; i de la segona, les mirades dels enamorats entre els caps dels comensals (Butinyà 2001, 84-89).

¹⁵ Sobre les traduccions catalanes d'aquesta obra aristotèlica, vegeu Rubió 1984: 300, bé que podria haver consultat la traducció del príncep de Viana al castellà.

També subscriuen l'excel·lència hel·lènica els dos somnis al·legòrics, transmissors dels missatges principals: el d'Apol·lo sobre teoria literària, on es dictamina que la literatura ha de ser autèntica o veraç i respondre a la realitat per tal de ser eloqüent – segons dóna raó la mateixa novel·la, la qual, com a exemplar, encarna aquest principi; cosa que determina que no es permetin desvirtuacions, com feien copistes, glossadors o els sermons al vell estil –; i el de Bacus, sobre la dignitat, és a dir l'estudi i la vida recta com exigències pròpies d'un cavaller del seu temps. Ara bé, observem que sempre – i no sols pels signes més externs, com ara la precedència del viatge als Sants Llocs, o les paraules de sant Gregori en boca del darrer déu grec o la lluita contra els turcs – queda ben assentat el bagatge cristià, segons confirmarem per acabar.¹⁶

Al *Decameró*, en bona lògica, al tercer llibre li correspondran tres relats, havent-ne vist u al llibre I i dos al II. El primer del III, que informa tota la primera part del llibre, s'identifica amb la trama del relat 6, II, amb la qual mostra coincidència onomàstica i argumental – segons vaig proposar el 1991 (Stocchi 1997: 305-307). Hi ha també febles contactes puntuals, com ara en qüestionar el valor real del somnis – que ací surt al somni del Parnàs¹⁷ –, onomàstics (el protagonista sent empresonat també es fa anomenar Joan), però tot plegat sobresurt l'escaiença de la II Jornada, on «se raona de qui, de diverses coses encontrat e perduda l'esperança, sia arribat a bona fi», com passa en aquest llibre; així mateix és escaient per referir-se el relat al rei Pere, que havia estat la figura insistentment admirada als dos llibres anteriors del *Curial*. Amb les dades de la font, però, l'autor ha muntat un bon enrenou – com es desprén ja del resum argumental* –, la dificultat del qual no ens pot estranyar havent-nos avisat al pròleg d'aquest III que és «algun poquet pus intricat» (13, 8); i a més havent-nos fet practicar en les traces decameronianes des del llibre I.

La filigrana literària l'observarem tanmateix a través de l'última influència decameroniana més o menys clara, el relat 7, X. L'autor hi aferma la seva autoritat, ja que si al primer somni mitològic s'havia atrevit a corregir Homer i Virgili per haver deformat el cas exemplar de Dido, ara esmenarà Boccaccio, perquè el certaldès havia deixat de

---

¹⁶ Hi distingeix, en textos seguits que permeten establir les diferències, el bagatge del món medievalitzant – que representa el sermó del Sanglier com a frare (III 31-44), amb forta incidència boeciana –, i el del nou esperit – en boca del mentor, qui parla ple de reflexions del *De beneficiis* (III 17-22) –. Una mostra tanmateix del maridatge – fusionat naturalment i sense traumes – la tenim en la conversió recentment al·ludida pel tàndem Bacus - sant Gregori; bé que té una explicació en profunditat en un passatge de la *Divina Comèdia*, ja que a *Curial*, com a l'emperador Trajà li fan ressuscitar i sortir de l'infern les paraules d'aquell sant (*Paradís XX*, vv. 43-54).

¹⁷ Observem que són els mateixos signes utilitzats amb les fonts amagades segons vam comentar amb ocasió del *Jaufré*. Quant a aquest punt, vegem que ran les sospites covades per una donzella, «Gabriotto udendo questo se ne rise, e disse che grande sciocchezza era porre ne' sogni alcuna fede ... ed esser tutti vani si vedeano ogni giorno», i a l'apòstrof del passatge llegim que «no és article de fe, ans sompni sompniat en la forma que cascú somnia» (III, 75, 4-5. El tema de la seva validesa i interpretació fou considerat a l'Edat Mitjana: Le Goff, *Rêves*, en Le Goff i J. C. Schmitt, dirs., *Dictionnaire raisonné de l'Occident médiéval*, Fayard, París 1999).

banda la cançó original que al *Novellino* recolzava el mateix argument.¹⁸ L'oportunitat d'aprofitar la cançó – com fa el *Curial* en citar el primer vers del poema que serveix de desllorigador: «Atressí com l'aurifany» –, la van entendre bé els cults traductors del *Decameró* al català, ja que també ells, en arribar al conte X, 7, recuperaren del *Novellino* la cançó de Rigaut de Berbezilh.¹⁹

Ens detindrem una mica en aquest relat de la X Jornada – la que recull actes magnífics als quals segueix un bon final – i que és congruent que sigui present al final esplendent del *Curial*, segons la tendència didàctica de la novel·la. D'acord amb l'argument*, com esdevé amb els altres punts decameronians, en veiem flashes escampats des del I del *Curial*, i en destaquem ara l' enamorament de les protagonistes en veure justar el jove, ben semblant a tots dos textos. Entre altres punts de contacte, cal ressaltar també la malaltia voluntària de les dues protagonistes, el reconeixement de la cançó, l'acceptació de la solució matrimonial, i els dons del rei, compassiu, qui destaca en magnanimitat*.

Ara bé, i vet ací la possible clau del *Curial* – com era d'esperar amagada i rere el *Decameró* –: aquest relat remet a l'anterior, el 6, ja que hi anaven enganxats. I si fem el lligam – segons el joc de remeses que acostuma a fer altres vegades: de manera subterrània però coherent, bé que ara ja totalment clandestina –, resulta que aquest ens dóna l'explicació que entenem – al marge que ens agradi o no – els que fem la correlació amb el Magnànim – especialment des de la suggerència de l'estudi d'Espadaler, i que he perllongat ran la hipòtesi d'autoria –; perquè si la claudicació de l'entestament de la donzella del relat setè il·lustra el problema de la virtut de la Güelfa, aquest sisè ho fa amb la de Curial. Virtut a la consecució de la qual s'adrecen tots els esforços de l'autor de la novel·la des que li amenaçava el perill de ser un ingràt.

L'argument* consisteix en l'exemple de virtut del rei Carles d'Anjou, qui va dominar a Nàpols un accident d'amor, gràcies als consells del comte Guido, ja que aquest el renyà recordant-li la seva condició de cavaller i fent-li veure que seria més valerós si vencia el seu apetit que a causa de les victòries sobre Manfré i Conradí. És a dir, és l'explicació exacta del *Curial* des de la perspectiva d'un cavaller que amonesta el Magnànim perquè es venci a si mateix, i això correspon al consell de l'Ètica aristotèlica que donava la deessa de l'amor. Amén de desfer la incògnita que el d'Anjou fos exalçat

---

¹⁸ Boccaccio mantenia les cançons populars, com havia fet al famós conte de Lisabetta amb la «canzone del basilico» (vegeu Tatiana Crivelli, *Applicazione ipertestuali e interpretazione critica: L'esempio di Lisabetta: «Decameron» IV, 5*, en María Hernández Esteban, en las Actas del Seminario Internacional *La recepción de Boccaccio en España (Revista de Filología Italiana)*, Madrid 2001, 164). És un dels punts on més clarament se'ns situa aquesta novel·la davant de les correccions entre els mateixos humanistes, fet curiós que ja va veure Riquer (*Lo somni*, ed. Atenea, p. 281, nota 482); la fórmula, però, l'havia desenvolupada amb escriu Petrarca i a les lletres catalanes ja s'havia emprat al *Griselda* de Metge, qui alhora que imitava el gest petrarquesc, diferia de la seva adaptació i tornava el text al primer autor: a Boccaccio (Butinyà 2002, 56-75). Cal ressaltar ací encara que també els tan exquisits i emblemàtics *Griseldes* de fet engreixaven un nucli textual d'origen popular.

¹⁹ Per a les vides i rasons trobadoresques que ressonen al *Curial* poden veure, Martí de Riquer, *Vidas y amores de los trovadores y sus damas*, ed. Quaderns Crema, «Narrativa del Acantilado» 74, Barcelona 2004; per a aquest poema de Rigaut de Berbezilh, pp. 81 ss.

en aquest III llibre com «magnànim e de singular magnificència» (29, 16-17), o, encara l'enigma que, després de la seva conversió trobessin Curial a Angers, capital del ducat d'Anjou.²⁰

Ara bé, aquest relat ja és absolutament silencià i no deixa rastres textuais. Al reny del comte s'hi realitzen virtualment els tres pròlegs: sobre la virtut de l'amor, sobre la qualitat del cavaller, i sobre el paper de correcció de l'autor. Així, complint la seva teoria literària hi ha una autèntica funció d'eloquència en el reconeixement amb el mirall de la realitat; molt especialment per part de l'autor mateix, qui porta a terme l'encàrrec de Dione quant a aconsellar bé – tret subratllat encara en la darrera font, que veurem tot seguit –.

Aquesta, que compon el darrer quadre – la festa de les noces –, fa de cloenda i comiat de l'autor, i es troba extensament superposada, és la més expressiva de l'esperit humanista que aleshores s'estava vivint. Hi ha una intertextualitat, però ara té doble font, ja, que si a les paraules finals llatines, que s'han identificat amb les profètiques de Simeó davant el Messies (ed. *Curial* III 277: «Nunc dimitis...»), superposem el final del *Somnium Scipionis** – sobre el premi transcendent per als virtuoses i bons governants –, podem constatar que aquells mots responen també a l'oració que Massinissa formula en veure l'amic virtuós – Scipió, el gran heroi dels humanistes –, manifestant igualment la satisfacció per deixar la vida havent complert la missió encomanada. D'altra banda, cal observar com s'hi adequa l'escena, que es desenvolupa al marge del to religiós i amb predomini del segell laic. I, en paral·lel a la situació classicista, Melchior – en qui tothom ha reconegut l'autor – reconeix així mateix finalment l'home virtuós en Curial,²¹ acomplint-se la dinàmica de virtut de l'obra catalana més enllà del fet sentimental i posant el punt final a l'aventura moral anunciada al primer pròleg.

Context cortesà i pagà, doncs, que s'hibrida amb l'evangèlic, tal i com aquell moment anhelava amb la fusió de classicisme i cristianisme.²² El caràcter del guardó del

---

²⁰ Les coincidències apareixen ja al I, com és habitual (així, el banquet, on comença l'atracció sensual, és servit per dues germanes a totes dues narracions), i presenten alguna intertextualitat (vegeu la nota 31 *infra*). Podrien explicar-se a més altres detalls, com ara la rivalitat entre els herois, que s'estén al llarg de l'obra, sigui Hèctor i Aquil·les o Carles d'Anjou i el rei Pere, perquè – com es diu també en aquest conte – la virtut rau en la dignitat i no en les batalles; o bé que el X, 7 clou amb una exaltació de la moral dels reis – val a dir, de la qualitat curial per antonomàsia –, dient que són capaços d'obres magnífiques de virtut. Perquè es tractaria d'un autor que fa matemàtiques amb les lletres, com acostumaven a fer els humanistes, amants de l'exactitud; i que a més sovint eren notaris, com ho eren també molts historiadors, que es replantejaven igualment les relacions entre la història i la ficció.

²¹ La frase concreta del fragment ciceronià presenta la típica analogia dels passatges que – sobretot amb el *Decameró* i la *Divina Comèdia* – qualifiquem d'identitat mimètica, val a dir la que respon a una mímesi textual i, per tant, no només és resultat d'un parentiu entre la situació del text original i el text plagiat sinó que, en ser absorbida per part de l'autor que la imita, intensifica els trets de semblança. L'escena ciceroniana del banquet i recepció al palau reial és reflectida al *Curial*, al llarg de dos capítols: *Esposalles de Curial i Güelfa* i *Les noces del príncep Curial*. (Observem-hi que és molt simptomàtic que el Paradís de la *Divina Comèdia* no hagi servit per al final del *Curial*: era privilegi del *Somnium Scipionis*, on es promet la vida futura per als virtuoses, cosa que es condiona al procés vital, segons estableix la novel·la i segons esqueia a la filosofia moral dels humanistes).

²² La hibridació característica fou molt ben copsada per Lida de Malkiel en un passatge de *Lo somni* que diferencia la seva visió de l'infern d'altres visions (ed. Atenea, 175 i nota).

Curial és adient al de tot l'humanisme hispànic, que no fou rupturista;²³ i en cas de l'humanisme català no desdiu sinó que perllonga l'arrencada de Bernat Metge.²⁴ Car no es diferencien tant les noves obres per la seva inspiració a les antigues o fins i tot per ser enganxades amb recursos sofisticats i culturalistes, com pel fet d'absorbir aquelles amb lectures de nova planta, donant un producte artístic innovador i amb projecció eficient.²⁵ I en aquestes lletres especialment, de manera bastant diferenciada front a la resta de la Península ibèrica, ho fan en profunditat, de manera joiosa i amb aplicació pràctica.

Per tot això, el *Curial* no és una obra bella més d'un moment literariament ric, sinó que junt amb el *Decameró* i *Lo somni* – separades totes tres aproximadament per mig segle – integra les primeres grans obres humanístiques de ficció. A més, marca els orígens de la novel·la en prosa en Occident, la qual sembla que s'hauria generat en l'entorn napolità, al caliu de la nova historiografia.²⁶ I per això també, el seu autor, que manifesta tanta voluntat de rigor, no és un incult que s'equivoca repetidament, com s'ha dit sovint, ans és un sàgac i bon humanista que ens està ensenyant a llegir les obres del passat, reviscudes amb els fets del seu temps i volent influir-hi alhora; som nosaltres qui ens hem de posar a la seva altura per tal d'entendre'l i copsar el seu sentit de l'humor o la seva escala de valors.²⁷

---

²³ Tot i que caldrà esbrinar ben bé fins a quin punt n'és nota específica del moviment, ja que «La historia del humanismo muestra de manera ejemplar esa noción de continuidad y a la par un espíritu de renovación» (Nicholas Mann, *Orígenes del Humanismo*, en Krayer, J., *Introducción al humanismo renacentista*, trad. de Carlos Clavería, Cambridge University Press, Madrid 1998, 19). Al *Curial* fan ben palesa aquesta convivència els dos renys, seguits i tan semblants, el de Melchior i el del frare Sanglier (nota 16 *supra*); bé que, si hi filem prim, veurem que el primer està farcit de Sèneca i el segon és burlesc, a més del to negativista, a causa de l'oratòria tradicional, que apareix com desfiguradora dels textos clàssics, com s'hi fa palès amb la *Farsàlia* i l'escena del barquer Amiclates, ja que els sermons desvirtuaven empobrint-lo el passatge de Lucà.

²⁴ Cal apreciar la línia que assenyala l'humanisme en aquestes lletres, que troba arrels a la ferma influència lul·liana sobre *Lo somni*; aquest fet – la comprensió en profunditat per part d'un primer humanista – explica que les arrels lul·listes tornin a aflorar en el Renaixement arreu (als cercles erasmians barcelonins, a Nicolàs de Cusa o a Cisneros). Aquell arrelament l'estudià Batllori (*Ramon Llull i el lul·lisme, Obra Completa* II, 1993) i hi he anat insistint sovint (amb aquesta idea tanco la meua trilogia sobre els orígens del moviment: *Detrás de los orígenes del Humanismo: Ramón Llull*, 2006; l'anterior volum fou: *En los orígenes del Humanismo: Bernat Metge*, 2002).

²⁵ La importància de la seva tasca renovadora i reparadora es comprova als seus personatges, que – com que la seva ficció és real, com també defensava la *Griselda* metgiana – no difonen falsetats sinó que les desfan; i així, Càmar esmena el caràcter eixelebrat del suïcidi de Dido fent del seu un acte meditat i virtuós (III 150-151), fins al punt que ella mateixa n'és víctima, ja que Càmar escomet la seva compatriota (III 149, 15-17), creient que fou infidel i mostrant en la seva carn de ficció el mal a què porta la deformació textual.

²⁶ Remeto al meu article de la revista de la UNED (2005), que es fonamenta en l'estudi de Eulàlia Duran, *Estudis sobre la cultura catalana al Renaixement*, ed. 3 i 4, València 2004.

²⁷ És a dir, davant de les incomprendions, cal fer l'esforç per llegir-lo des d'una perspectiva humanista, que desfà gran part dels punts que es consideraven errades (com les cites de l'*Aquileida* i la *Fiorita*, per exemple; aquest aspecte l'he desenvolupat més al simposi sobre el *Curial* ja esmentat i celebrat a La Nucia). Tot i que es fa evident que al manuscrit li manca una darrera ullada, el seu cas retira el de la traducció de Pal·ladi per part de Ferrer Sayol, que es conserva molt deturpada, mentre que precisament al pròleg insisteix a la cura envers els textos, prouja que s'hi constata potser per primera vegada a la Península (*En los orígenes del Humanismo: Bernat Metge*, o. cit., pp. 37-46 i 468-478).

Dins de les nostres lletres, fins i tot n'és ell potser el més destacat representant, comptant que l'equilibri és clau per a detectar la puresa humanística i que – mal que ens pesi, per damunt del gran Metge – sap romandre enmig de les dues tradicions, la clàssica i la cristiana, sense menysprear les altres;²⁸ i per sobre del *Tirant*, encara, manifesta una harmonia assenyada i ofereix una lectura de conjunt que en l'obra de Martorell no hem sabut trobar.

Junt amb *Lo somni*, però, constitueixen les grans aportacions de l'humanisme català, que hi assoleix el seu cim, formalment i en continguts; són resultat d'una etapa encara molt primerenca, però segura quant als plantejaments dels autors, els textos dels quals satisfan el canvi d'actituds que buscava repetidament Rubió com explicació del canvi social que portarà arreu no només al Renaixement sinó també a la modernitat. La primera gran aportació, la metgiana, no sols va ser conscient de l'orientació inicial del moviment, ans també de la seva divergència: així, atacà la desviació de Petrarca al *Secretum*. I la segona, el *Curial* – bé que matisi els trescentistes, també ben amarada d'ells –, esena així mateix la doctrina petrarquesca quant a concepció de la literatura i quant a moral amorosa;²⁹ a més d'enfocar la vida com a oportunitat i no com a prova – com es feia abans i com va fer el *Griseldis* – o d'establir la dignitat humana sobre una base intel·lectual.

Però ací no només pretenc destacar aquests valors concrets ans portar l'atenció a l'oportunitat del rescat d'aquest text en el nostre moment actual. Perquè la literatura catalana participa en alt grau al moment de l'autoreconeixement de la cultura occidental: el que, amb diferents consecucions, es va saber veure en el classicisme des dels ulls de la romanitat;³⁰ si el moment anterior, de consolidació i convergència europea,³¹ havia anat covant-se de manera més o menys uniforme i dins el marc de la cristiandat tot al llarg de l'Edat Mitjana, l'humanista desvetlla les diverses cultures, que es realitzen en ubicacions cronològiques diferents recolzades a l'universalisme clàssicista.

També, pel nivell de l'autor, qui, a les clares, gosa esmenar Homer i Virgili, i, d'amagat, Petrarca i Boccaccio; i potser també el Magnànim. Amb l'audàcia d'un gran humanista; i d'aquests exemplars ni en un panorama general anem sobrats.

---

²⁸ Fem observar que els passatges on Metge fa referència als mahometans inclouen un menyspreu a causa del que considerarà irracionalisme, mentre que al *Curial* l'heroïna principal en virtut és una mora i, a més, enlaira com a virtut el fet del suïcidi, considerat heroic al classicisme.

²⁹ Metge denuncia el misoginisme de Petrarca, que reflectia també el *Corbaccio*, com postura incoherent amb la nova ideologia, mentre que l'autor del *Curial* estableix les prioritats des de la moral aristotèlica, assentant la virtut com a fita vital humana i superant els vicis amb una actitud racional, lluny de l'estricta aplicació d'unes normes. Coneixent les epístoles petrarquesques – com mostra la petja de les *Familiars* al primer pròleg –, el seu retret és silenciós, com havia fet Metge: fa una obra artística no doctrinal – en la línia de l'*Àfrica* – i orientada a l'amor matrimonial, coses totes dues però que el *Secretum* menyspreava o condemnava.

³⁰ Aquesta podria ser la conclusió de recopilacions recents sobre el moviment, com ara les de Krayer, González Rolán o Dionigi.

³¹ Faig esment amb aquesta expressió a l'assignatura que la professora Isabel de Riquer imparteix al màster de postgrau que coordino a la UNED («Literaturas hispánicas: catalana, gallega y vasca en el contexto europeo»): Literatura románica medieval (siglos XII y XIII): un modelo de convergencia europea.

D'altra banda, no s'ha de veure una obra particularista, malgrat que la crítica en general fem una lectura aplicada al seu temps, ajustada a uns interessos polítics o a un aprofitament individual – que per cert no va tenir cap ressonància efectiva restant el manuscrit ignot –, perquè aquestes obres entraven ja en un joc interactiu, amb consciència de la vida atemporal dels textos. D'ací estant, notem que el gran consell de l'autor rere Melchior de Pando, per tal de fer reaccionar Curial, és d'aportar-li el precepte dèlfic:

«Yo·t prech, Curial, que torns en tu mateix, e regoneix-te bé mentre has temps». (II 293, 13-14)³²

Hi ha tota una filosofia del reconeixement darrere els clàssics. Tot i que hi hagi l'ombra de l'aplicació concreta al cas reial o la conveniència per part del papat,³³ no podem limitar-nos-hi quan l'obra té molta més volada,³⁴ ja que aquests primers humanistes bé s'adreçaven a la posteritat – obertament Petrarca i Metge –, bé eren conscients de l'altura de la seva obra – Boccaccio i aquest autor, com es constata al somni del Parnàs –. Aquests humanistes, així com aspiraven a altres premis, s'adreçaven a un futur, comptant amb alts components de filosofia moral. Així doncs, em permetré de desprendre'n unes reflexions finals, en una línia que crec que no desdiu dels estudis teòrics dels nostres dies, entenent per filologia el que aquells entengueren i que aleshores tingué força de remoció.

Europa oferí amb l'humanisme una reinterpretació voluntariosa per tal de sortir de la ja estèril mentalitat medievalitzant; i, reconeixent-se en els clàssics, els rellegiren enfervoridament. El desig d'autenticitat textual afectà tots dos camps – classicista i tradicional –, com bé ha mostrat la història. En paraules de Vittore Branca es tractava de «la nuova e unitaria cultura del nostro continente, l'umanesimo europeo».³⁵ Justament hi trobem l'exponent del que va ser aquell gran moment, que va encendre el Renaixement (Cassirer 1995).

Avui, estem a anys-llum d'aquelles posicions, però aquests clàssics nostres encara ens són propers: parlaven una llengua que ens és pròxima i un llenguatge que entenem, fins al punt que inauguraren els gèneres moderns.

---

³² És un moment solemne, tot just abans del primer diàleg dantesc ja mencionat; i insistint a la idea tan classicista de la fugacitat temporal, repeteix tot seguit: «Regoneix-te bé e venç a tu mateix mentre has temps» (II 294, 9-10). Amb la mateixa expressió que figura al conte X, 6 del *Decameró* quant a vèncer l'apetit material.

³³ Aquesta teoria la suggereix Antoni Ferrando, director del simposi recent, ja citat, sobre el *Curial*.

³⁴ Observem un detall prou explícit: el somni d'Apol·lo ocupa moltes més pàgines que el de Bacus, val a dir és d'abast més general que el que converteix definitivament al cavaller de la seva vida de disbauxa. Igualment, *Lo somni* suposa molt més beneficis que la consecució de l'immediat envers els amics del rei difunt, Joan I, que havien estat encausats (ed. Atenea, 11-23).

³⁵ La idea és prou coneguda, però em plau aportar-la ací de llavis de Vittore Branca, al Seminari Internacional sobre *La recepción de Boccaccio en España* («Boccaccio protagonista nell'Europa letteraria fra tardo Medioevo e Rinascimento»), al seminari sobre «La recepción de Boccaccio en España», a la Universitat Complutense (18-20 octubre 2000), segons reproduïxo de les actes, ja citades, pp. 21-38.

Així doncs, em demano si avui, davant la manca de referents, ens podria servir la seva relectura, si hi podríem tenir una oportunitat de revitalització i reconeixement. I no m'estic de refrescar la memòria quant a l'humanisme català, així com de convidar a rellegir bé aquests textos, ara que som tan allunyats d'una consciència engrescadora per a les Humanitats però hi ha la voluntat de reconstruir Europa. Car, on millor per a girar els ulls que envers el passat que ens és familiar, el dels nostres textos que es van emmellar en les grans consignes dels antics amb la vista orientada als nous temps?

Universidad nacional de educación a distancia

Referències bibliogràfiques

- Aramon i Serra, Ramon (1930-1933), *Curial e Güelfa*, 3 vols., ed., intr. i notes, ed. Barcino, Barcelona (Els Nostres Clàssics).
- Batllori, Miquel (1995), *Obra completa*, V, *De l'Humanisme i del Renaixement*, ed. de Eulàlia Duran i Josep Solervicens, pròl. d'Eulàlia Duran, ed. Tres i Quatre, València.
- Boccaccio, Giovanni, *Decamerone*, ed. de Vittore Branca de 1992, citat per www.stg.brown.edu/projects/decameron/itDecIndex.php
- Butinyà, Júlia (2008), «*Construir l'humanisme reconstruint la cultura i les fonts del Curial*», II Encontre Internacional «*Curial e Güelfa*»: aspectes lingüístics i culturals, La Nucia. Universitat d'Alacant, actes en premsa.
- Ead. (2005), *Sobre els orígens de la novel·la*, en *Revista de Lengüas y Literaturas Catalana, Gallega y Vasca* X, pp. 25-42. Pot consultar-se en e-spacio.uned.es/fez/index.php
- Ead. (2005), «El Humanismo catalán», *eHumanista* 7, eds. Antonio Cortijo y Ángel Gómez Moreno, pp. 28-36, www.ehumanista.ucsb.edu.
- Ead. (2004), «Sobre el Humanismo catalán y las periodizaciones», coord. J. Butiñá: *Del Humanismo*, *Revista de Lengüas y Literaturas Catalana, Gallega y Vasca* IX (2004), 251-278. Pot consultar-se en e-spacio.uned.es/fez/index.php
- Ead. (2004), «Algunas consideraciones sobre poética medieval en el Humanismo catalán», *Revista de Poética Medieval* 12, pp. 11-52.
- Ead. (2004), trad. i intr. del *Curial e Güelfa*, en www.ivitru.ua.es.
- Ead. (2004), *La recepción del Humanismo (del siglo XIV al XV); La primera novela caballeresca: el «Curial e Güelfa»* en www.liceus.com
- Ead. (2002), *Del Griselda català al castellà*, «Minor» 7, Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona. (Pot consultar-se en www.uned.es/453196).
- Ead. (2001)³, *Tras los orígenes del Humanismo: el «Curial e Güelfa»*, UNED, Madrid. (Recull els treballs i tendències de la crítica esmentats en aquesta comunicació). (Pot consultar-se en www.uned.es/453196).

- Ead.y Antonio Cortijo (coords.), «El humanismo catalán», en *eHumanista*, en elaboració.
- Cassirer, Ernst (1995), *Dall'Umanesimo al Illuminismo*, La nuova Italia, Florència.
- Dionigi, I. (2002), *Di fronte ai classici*, Biblioteca Universale Rizzoli, Milà.
- González Rolán, Tomás, Pilar Saquero, y Antonio López Fonseca (2002), *La tradición clásica en España (siglos XIII-XV). Bases conceptuales y bibliográficas*, ed. Clásicas, Madrid.
- Kraye, Jill (1998), *Introducción al humanismo renacentista*, trad. de Carlos Clavería, Cambridge University Press.
- Metge, Bernat (2007), *Lo somni. El sueño*, ed. bilingüe, intr. i notes de Júlia Butinyà, ed. Atenea, Madrid.
- Rico, Francisco (1982), «Para el *Curial*», en *Primera cuarentena y tratado general de literatura*, Barcelona, Quaderns Crema, pp. 89-90.
- Riquer, Isabel (2007), *El corazón devorado. Una leyenda desde el siglo XII hasta nuestros días*, ed. Siruela, Madrid.
- Rubió i Balaguer, Jordi (1990), *Obres de Jordi Rubió i Balaguer*, VIII, *Humanisme i Renaixement*, pròl. de Martí de Riquer, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Id. (1984), *Obres de Jordi Rubió i Balaguer*, I, *Història de la Literatura Catalana*, pròl. de Miquel Batllori, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Stocchi, Manuela (1997), «*Curial e Güelfa e il Decamerone*», *Butlletí de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona XLV*, pp. 295-316.
- Voigt, G. (1968)², *Il Risorgimento dell'Antichità classica ovvero Il primo secolo dell'umanesimo*, 2 vols., ed. Sansoni, Florencia.

Apèndixs

Sinopsi dels tres relats boccaccians del llibre III:II, 6

Com, havent passat moltes desventures, fou restituïda en benança una dama

En temps del rei Mamfrè, governa Sicília un gentilhome, Arrigueto Capece. El rei Carles d'Anjou matà el primer i li és lliurat Arrigueto; la seva dona, madona Baritola, fuig amb els seus fills, però s'ha d'aturar a l'illa de Ponça, on uns corsaris li capturen els fills. Poc després la recull Conrado Malaspina, qui tornava dels Sants Llocs; els fills mentrestant viuen a Gènova. El gran, Giuffredi, que es feia dir Joanoto, escapa en una nau que va a Alexandria i esdevindrà servidor de Conrado; però, a causa dels amors secrets amb la seva filla, és empresonat. El reconeixement del seu origen, mitjançant la intervenció de la mare, però, li proporcionaran la consideració social i les bodes. Així mateix, Arrigueto és alliberat gràcies a la insurrecció de Joan de Pròixida, que favoreix que el rei Pere d'Aragó regni sobre Sicília.

X, 7

Com una donzella s' enamorà, a Palerm, del rei En Pere d'Aragó i caigué per aquesta causa en una gran malaltia, i després va ser guardonada pel rei

Lisa, una donzella siciliana, en veure justar el rei Pere, aleshores senyor de l'illa, s'enamora d'ell; però, conscient de la seva impossibilitat, emmalalteix i decideix morir. Abans, però, vol que el monarca ho sàpiga i fa venir un músic i cantor, Minuccio d'Arezzo, a qui confessa la seva decisió secreta. Ell posa la música, sobre la lletra que li fa un amic sienès expressant aquell sentiment; quan la sent el rei en demana l'origen, i, compadit, anuncia la seva visita a la jove, qui comença immediatament a millorar.

Ran dels fets, tothom lloa la magnanimitat que havia mostrat el monarca, qui a més propicia el matrimoni amb un cavaller, demanant-li que ho accepti pel seu amor, a la qual cosa ella accedeix avergonyida. I van rebre moltes terres com a dot.

X, 6

Com el rei Carles de Anjou sabé dominar a Nàpols un accident d'amor que li hi sobrevingué.

Havent obtingut la victòria sobre Mamfrè, el rei Carles romangué a Castellammare, hostatjat per un gibel·lí, misser Neri. Durant el convit serveixen la taula, en un entorn sensual i eròtic les filles d'aquest, Ginebra i Iseu. El rei s'enamora de la primera, bé que desitjava totes dues, i li ho confessa al comte Guido, qui l'amonesta recordant-li la seva condició de cavaller: li diu que per sobre de valorar-se la victòria que tingué sobre Mamfrè i Corradí, serà encara més valuós si venç el seu apetit.

El rei reconeix la veritat d'aquestes paraules i es proposa l'autodomini, de manera que aconsegueix alliberar-se de la passió amorosa. Encara, va casar aquelles joves amb dos cavallers, motiu pel qual esdevingué exemple de magnificència.

Paral·lels del *Curial* amb el *Decameró* (X, 7)

(...) armeggiando egli [il re Pietro] alla catalana, avvenne che la figliuola di Bernardo, il cui nome era Lisa, da una finestra dove ella era con altre donne, il vide correndo egli e sì maravigliosamente le piacque, che, una volta e altra poi riguardandolo di lui ferventemente s'innamoró / ell continuava lo júnyer, la qual cosa ell feya mills que altre, e ella tots temps lo mirava. E com més de veure'l la oportunitat li era tolta, tant més en la su'amor s'encenia e s'escalfava; e lo dia que no s'i junyia, Curial tot lo jorn jugava pilota davant lo palau e era per ella contínuament mirat e vist (I 47, 18-25).

[Lisa] del suo amore disperata, aveva eletto di più non volere vivere / si ella sab que vós fets envers Laquesis un pèl més avant de ço que quella voldria, vos certifich que aquell mateix jorn la poran soterrar (II 107, 11-14).

avendo Minuccio il suo canto fornito, il re domandò donde questo venisse che mai più non gliele pareva avere udito / La Güelfa, que oyhí aquella cançó, meravellà's molt, e manà'ls que la tornassen a cantar (III 165, 18-19) ... E com ella la hach oyda, li dix qui havia feta aquella cançó (III 167, 7-8).

La giovane, che di vergogna tutta era nel viso divenuta vermiglia, facendo suo il piacer del re, con bassa voce così rispose ... Alla reina piacque molto la risposta della giovane, e parvele così savia come il re l'aveva detto / [Güelfa] empeguida e tota plena de vergonya, dix aquellas matexes paraules (III 242, 6-7) ... veu tremolosa e la cara tota carregada de vergonya

(III 248, 3-4) ... «No per desig que yo hage de haver marit... fets de mi ço que en plaer vos vindrà». Lo rey e la reina, contents ultra manera... (III 248, 4-9).

«non che io faccia questo di prender volentier marito e d'aver caro quello il quale vi piacereà di donarmi, che mio onore e stato sarà, ma se voi diceste che io dimorassi nel fuoco, credendovi io piacere, mi sarebbe diletto» / «No per desig que yo hage de haver marit, com yo hagués deliberat nulls temps fer matrimonis, mas no havent boca per dir lo contrari de ço que vostra molt alta senyoria mana, fets de mi ço que en plaer vos vindrà» (III 248, 4-9).

Il re, il quale liberale e benigno signore era ... Questa umanità del re fu commendata assai e in grande onor fu attribuita... incontanente il re, oltre a molte gioie e care che egli e la reina alla giovane donarono, gli donò Cefalú e Calatabellotta, due bonissime terre e di gran frutto / O, magnanimitat e magnificència de rey! O, cor excel·lent e valerós! Certes no oblidà lo rey la singularitat de la sua liberalitat: pres lo restell e la corona del pris e donà'ls a la Güelfa, e a Curial donà lo principat d'Orege (III 249, 7-9).

Il re, il quale liberale e benigno signore era, avendo poi piú volte pensato alle cose udite da Minuccio e conoscendo ottimamente la giovane e la sua bellezza, divenne ancora piú che non era pietoso / La divisa que Curial revela al torneig final porta el lema «Ans anvie que pitié» (III 242, 24-25).

Paral·lels del Curial amb el *Somnium Scipionis* (*De Republica* VI, ix-x)

— Després d'una recepció solemne al palau reial, xerren fins altes hores de la nit:

SS Després de la recepció solemne al palau reial ... continuam conversant durant bona part de la nit

CG Anava la Güelfa en mig del rey e de la reyna, e axí mateix Curial..., plens de molta alegria, crexien lo plaer e la festa, e axí entraren en la ciutat de Nostra Dona. E aposentats covinentment, lo rey sopà, e a la sua taula seguieren solament la reyna, Curial e la Güelfa (...) Lo rey ... féu aparellar festa molt gran, e, convidades infinides gents a les noces de Curial, en un jorn li féu festa de nuvi e de príncep. ... Ne Curial tanpoch dormí, car, pensant com havia ab honor aconseguit son obtat, estava tot encantat, e axí aquella resta de nit en parlar ab En Galceran de Madiona totalment consumà.

— Es parla molt de l'heroi (l'Africà/Curial) i s'hi difon la virtut dels herois:

SS el vell rei no fa més que parlar de l'Africà, no només de les seves gestes ans també dels seus dits. ... em reconforta ja el fet de sentir el seu nom, fins a tal punt no m'abandona mai el record d'aquell home excels i triomfador.

CG La Güelfa e l'abadessa ... recordaven les virtuts e proeses de Curial e la Güelfa, que fins aquell jorn ere stada com a muda, certes hach cobrada la paraula, e deya coses d'ell tan agudes e tan subtils que en pochs pensaments cabien. ... Va alegre Curial, festegen-lo tots, axí per mèrits de la sua virtut de cavalleria e altres dons de gràcia...en tant que d'altri sinó d'ell e de la Güelfa no.s feya menció...e cascú e cascuna parlaven de Curial e de la Güelfa, e axí, poch a poch, los seus gloriosos actes generalment per tots íntegrament foren sabuts e, per cada part, per moltes gents divulgats.

— Estan cansats del dia que han viscut i també pel fet d'haver-se fet tard:

SS jo em trobava cansat de la jornada ... i d'haver tranuïtat.

CG e no solament ells, ans encara infinits altres, qui per lo cansament hagueren pus necessari dormir que vel·lar, passaren axí aquella nit tota parlant o pensant. (...) Les festes passen, axí com totes les altres coses; tothom finalment s'enuge de longues e grans despeses. E axí tothom son poch a poch se'n anà...E aquell Melchior, vell, cansat ... Mas, qui dormira? Cer-

tes, lo marquès ne sa muller no dormiren, ne.ls bastà la nit a parlar. La Güelfa e l'abadessa vel·laren, e no sabien on se metessen de goig... Lo rey, qui no dormia les nits éntegres.

— Es retiren a dormir, vençuts per la son:

SS *Finalment, en anar al llit ... m'agafà el son més profundament que acostumava.*

CG ocupats per inextimable goig, anvides sabien anar dormir; emperò, a cap de gran estona, com la nit ja se'n anàs, costrets per la son anaren als llits.

— Hi havia una forta amistat entre els dos amics que s'havien trobat:

SS *no desitjava res més que visitar el rei Masinissa, molt amic, per justos motius de la meua família*

CG És proverbial l'amistat de Melchior de Pando, que aconsella al protagonista, i així com l'amic reial.

— Massinissa-, és un ancià; en veure's, s'embracen i ploren:

SS *«vell ... Quan em va trobar ... m'embraçà ... es va posar a plorar».*

CG E aquell Melchior, vell ... qui viu lo príncep, abraçà'l ... plorant de goig.

— I preguen Déu pel fet d'haver-lo trobat abans de deixar aquest món:

SS *«Et dono gràcies, Sol sobirà, i a vosaltres els restants astres, perquè abans d'emigrar d'aquesta vida puc veure, en el meu regne i sota el meu mateix sostre, Publi Corneli Escipió».*

CG dient: «Nunc dimitis seruum tuum, Domine, secundum uerbum tuum, in pace».

